

Nr 279.

Av herr **Berglund**, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående beredande av möjlighet för folkskollärare att genom självstudier förvärva kompetens för viss undervisning i fortsättningsskolor.

1918 års riksdags beslut om praktiska ungdomsskolor håller nu på att förverkligas. Arbetet härmed går dock på grund av flera ogynnsamma omständigheter ej så raskt man kunde önska. Den kanske största svårigheten är bristen på kompetenta lärare. Vid reformens genomförande stod det klart för statsmakterna, att man i mycket stor utsträckning måste använda sig av folkskolans lärare även i de blivande fortsättningsskolorna. Men det var också klart, att detta ej kunde ske utan att nödig kompetens förefunnnes. Särskilt gäller detta de s. k. yrkesbestämda fortsättningsskolorna, där ämnet arbetskunskap av folkskollärarna kräver en utbildning, som seminarierna ej meddelat. Riksdagen har därför beviljat medel till kurser för utbildande av lärare i olika grenar av arbetskunskap.

För undertecknad är det klart, att dessa kurser, även om deras antal väsentligt ökades, ej äro tillräckliga för att inom rimlig tid utbilda erforderligt antal lärarekrafter. För en mycket stor del av särskilt landsbygdens lärare bli dessa kurser till ingen nytta, emedan de ej ha tillfälle deltaga i dem. Kursernas längd, 12 veckor, gör att många av olika sysslor bundna lärare ej kunna bevista dem. En del ha trädgård och eget jordbruk att sköta, andra äro bundna av tjänster och befattningar eller ock av arbete, som de på grund av otillräckliga löner se sig nödsakade att utföra. Och dessutom torde de till deltagarna utgående stipendierna i många fall ej förslå att täcka de med deltagandet i kursen förenade kostnaderna. Att i detta fall lita på ekonomiska uppoffringar från deltagarnas sida är med hänsyn till folkskollärarekårens dåliga ekonomiska ställning ofta en orimlig begäran.

Bihang till riksdagens protokoll 1920. 4 saml. 88 häft. (Nr 279—281.)

För alla dessa, som av olika anledningar ej kunna deltaga i ovan nämnda kurser, måste anordningar vidtagas, för att de på annat sätt skola kunna skaffa sig kompetens för undervisning i arbetskunskap. I annat fall riskera vi, att en mycket stor del av landsbygdens fortsättningsskolor ännu en lång tid framåt ej kunna göras yrkesbestämda utan måste anordnas som allmänna. Visserligen kunna skolor av sistnämnda typ uträtta ett gott arbete, men för att dessa skolor för den fortsatta undervisningen skola fullt ut göra skäl för benämningen praktiska ungdomsskolor och bli av någon större betydelse för det praktiska livet, måste ämnesgruppen arbetskunskap vara med. Det är även mycket troligt att för de skolor, som från början organiseras som allmänna, kommer övergången till den yrkesbestämda typen att uppskjutas längre än nödvändigt är. Och man kan dessutom befara, att de allmänna fortsättningsskolorna mycket lätt kunna bli så danade, att de i stort sett föga komma att skilja sig från de gamla, föga populära fortsättningsskolorna.

Men även i en annan av fortsättningsskolans ämnesgrupper är det nödvändigt att göra det möjligt för lärarna att förvärva undervisningskompetens. Jag avser härmed medborgarkunskap, vilken grupp som bekant ingår i såväl den allmänna som den yrkesbestämda fortsättningsskolans program. Ty det är icke troligt att hela lärarekåren vid den egentliga folkskolan kan utan vidare anses äga nödig kompetens för undervisning i medborgarkunskap för att fortsättningsskolan skall infria de förväntningar, man i detta avseende ställer på henne. Till stöd för denna uppfattning må anföras några rader ur folkundervisningskommitténs betänkande rörande den fortsatta undervisningen:|

»På det att lärarna i landsbygdens fortsättningsskolor må bli i stånd att meddela en tillfredsställande undervisning jämväl i medborgarkunskap och hälsolära, i vilka ämnen särskilt de äldre lärarna torde ha otillräckliga insikter, är det önskligt, att även dessa ämnen, i den mån det är möjligt, upptagas på kursernas program». Och vidare: »Vad ovan sagts om upptagande av ämnena medborgarkunskap och hälsolära på programmen för fortbildningskurserna i lantushållning gäller i tillämpliga delar även övriga här omnämnda fortbildningskurser för folkskollärare.»

Om övertygelsen av nödvändigheten av särskild utbildning för detta ändamål vittnar dåvarande chefens för ecklesiastikdepartementet framställning till 1919 års riksdag om ett anslag till tvenne kurser i medborgarkunskap och modersmålet under år 1920. Därvid anförde departementschefen bl. a. följande:

»Visserligen torde det stora flertalet av folkskolans lärare genom självstudier och praktiskt deltagande i det medborgerliga livet eller genom

den undervisning i hithörande ämnen, som numera meddelas vid seminarierna, ha förvärvat sig de nödiga förutsättningarna för att i fortsättningsskolan kunna på ett tillfredsställande sätt meddela undervisning i medborgarkunskap, men helt visst komma dock många lärare att känna som ett behov att i detta ämne erhålla ytterligare utbildning, särskilt lämpad för ämnets behandling inom ifrågavarande skolart.»

Det begärda anslaget blev dock icke av riksdagen beviljat.

Departementschefens förmodan att många lärare känna ett behov av ytterligare utbildning i detta ämne har jag genom samtal med flera lärare fått bekräftat. Och när en säkerligen stor del av dem, som skola undervisa i medborgarkunskap, själva erkänna den brist, som i detta avseende förefinnes, är det klart, att något måste göras för att avhjälpa denna brist. Från statens sida går det ej utan vidare att helt sangviniskt lita på den förbättrade seminarieundervisningen, lärarnas deltagande i det medborgerliga livet eller deras självbildningsarbete. Även i detta ämne måste statsmakterna uppställa mera bestämda villkor än som för närvarande sker vid avgörandet av en lärares kompetens och skapa möjlighet för lärarna att förvärva denna kompetens. Att för detta ändamål anordna nya kurser är icke tillräckligt. Ty, såsom härovan med avseende på kurserna för lärare i arbetskunskap blivit sagt, för en mycket stor del av våra lärare, särskilt landsbygdens, är en sådan anordning gagnlös. Dessutom medföra kurser tämligen stora utgifter för statskassan.

Skulle ej målet kunna vinnas med enklare medel och utan så stora uppoffringar? En lätt framkomlig väg skulle kunna byggas på lärarnas självstudier. Genom statens, skolmyndigheternas, försorg skulle utarbetas en handbok för självstudium, innehållande studieplaner med anvisningar för studiernas bedrivande och förteckning å litteratur. Vidare skulle möjlighet beredas för dem, som bedrivit dylikt självstudium, att genom tentamen inför härför särskilt utsedda personer erhålla vitsord över de förvärvade kunskaperna. Detta vitsord skulle ligga till grund vid inspektörernas och skolöverstyrelsens prövning av kompetensen.

Prövningen av de förvärvade kunskaperna skulle kunna ske t. ex. av de lärare, som sköta undervisningen vid de av staten anordnade utbildningskurserna. Man kan även tänka sig, att denna tentamen ägde rum inför lärare vid lantbruks-, trädgårds-, handels-, skogs- och husmodersskolor, tekniska och industriella utbildningsanstalter eller inför hushållningssällskapens tjänstemän och erkänt framstående utövare av olika yrken.

I detta sammanhang må också ifrågasättas, om det ej vore nödvändigt, att det för erhållande av kompetens i arbetskunskap skulle erfordras någon tids deltagande i det praktiska arbete, som vederbörande lärares

undervisning skulle komma att omfatta. Detta skulle då krävas även av deltagarna i statens utbildningskurser.

I förbigående må anmärkas att i vissa delar och ämnen av arbetskunskap och medborgarkunskap skulle undervisning kunna meddelas av våra korrespondensinstitut, vilka även under vissa förutsättningar skulle ha rätt att avge det vitsord över inhämtade kunskaper, som härovan omnämnts.

Den i det föregående skisserade anordningen att förhjälpa våra folkskollärare till kompetens i såväl arbets- som medborgarkunskap skulle säkerligen medföra mindre kostnader än kursutbildningen. Statens kostnader för varje i de nuvarande kurserna deltagande lärare kunna beräknas uppgå till lågt beräknat c:a 300 kronor. Under förutsättning att vid varje folkskola inrättas en yrkesbestämd fortsättningsskola skulle kostnaderna för utbildningen av de härför erforderliga 7,000 lärarna i arbetskunskap uppgå till över två miljoner kronor. Denna summa kan anses vara mycket lågt tilltagen. Utan kostnader för statskassan kan väl ej heller den här ovan antydda anordningen åstadkommas. Så t. ex. kan man tänka sig, att staten skulle tilldela varje lärare, som genom självstudium förvärvade sig kompetens, en premie, för att till fortsättningsskolans disposition skulle inom kort finnas att tillgå ett stort antal lärare. Dessutom skulle ersättningen åt dem som förrättade tentamen tänkas utgå av statsmedel. Klart är dock, att utgifterna för detta slag av utbildning ej skulle bli tillnärmelsevis så stora som för kursutbildning.

För ett närmare undersökande av lämpligheten och möjligheten av de åtgärder, som här ovan framhållits som önskvärda och nödvändiga, bör med det snaraste en utredning komma till stånd. En dylik utredning torde ej behöva taga lång tid och skulle, för den händelse så vore nödvändigt, kunna leda till beslut redan vid nästa års riksdag.

På grund av vad som i det föregående anförts, får jag alltså hemställa,

att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville låta utreda, på vad sätt staten kunde bereda möjlighet för folkskolans lärare att genom självstudier förvärva kompetens för undervisning i arbets- och medborgarkunskap i fortsättningsskolan samt till riksdagen inkomma med de förslag, vartill denna utredning kan föranleda, och för vilkas genomförande riksdagens medverkan är erforderlig.

Stockholm den 29 januari 1920.

Sten Berglund.